

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
Кафедра соціології

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Проректор з науково-педагогічної роботи

2021 р.

Робоча програма навчальної дисципліни

ПРАКТИКУМ З РИТОРИКИ КОНФЛІКТУ В МЕДІА
(назва навчальної дисципліни)

рівень вищої освіти перший (бакалаврський) рівень вищої освіти

галузь знань 06 – журналістика
(шифр і назва)

спеціальність 061 – журналістика
(шифр і назва)

освітня програма «Медіакомунікації та зв'язки з громадськістю»
(шифр і назва)

спеціалізація _____
(шифр і назва)

вид дисципліни за вибором
(обов'язкова / за вибором)

факультет соціологічний

2021/2022 навчальний рік

Програму рекомендовано до затвердження вченою радою соціологічного факультету

30 серпня 2021 року, протокол № 10

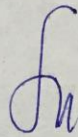
РОЗРОБНИКИ ПРОГРАМИ:

Сорока Юлія Георгіївна – доктор соціологічних наук, доцент, професор кафедри соціології

Програму схвалено на засіданні кафедри соціології

24 червня 2021 року, протокол №15

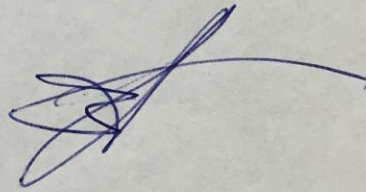
В.о. завідувачки кафедри

Людмила СОКУРЯНСЬКА

Програму погоджено з гарантом освітньої програми «Медіакомунікації та зв'язки з громадськістю»

Гарант освітньої програми
«Медіакомунікації та зв'язки
з громадськістю»

Сергій АКСЬОНОВ

Програму погоджено науково-методичною комісією соціологічного факультету

27 серпня 2021 року, протокол № 1

Заступник голови науково-методичної комісії
соціологічного факультету

В'ячеслав НІКУЛІН

ВСТУП

Програма навчальної дисципліни «Практикум з риторики конфлікту в медіа» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки бакалаврів спеціальності 061 - журналістика, ОПП «Медіакомунікації та зв'язки з громадськістю».

1. Опис навчальної дисципліни

1.1. Мета викладання навчальної дисципліни

1.2. Основні завдання вивчення дисципліни

Конфлікти в суспільстві позначаються на поширенні специфічних форм комунікації, зокрема мови ворожнечі. Вона є продовженням соціальної боротьби в комунікаційній царині, але здатна зберігатися також після вирішення конфлікту та заважати процесам соціальної згуртованості.

Курс спрямований на формування **компетенцій** з чутливості до проявів мови ворожнечі, практичних навичок з виокремлення та знешкодження в журналістському тексті елементів мови ворожнечі.

Практичні заняття з аналізу журналістських текстів протягом курсу спираються на український та міжнародний досвід моніторингу діяльності медій в умовах конфлікту.

Результати навчання: вміння розпізнавати елементи риторики конфлікту в медіа текстах, пояснювати умови та наслідки їх використання, запобігати дискримінуючу риторику у власних текстах.

1.3. Кількість кредитів – 4

1.4. Загальна кількість годин - 120

1.5. Характеристика навчальної дисципліни	
За вибором	
Денна форма навчання	Заочна (дистанційна) форма навчання
Рік підготовки	
4-й	
Семестр	
8-й	
Лекції	
22 год.	
Практичні, семінарські заняття	
22 год.	
Лабораторні заняття	
-	
Самостійна робота	
76 год.	
у тому числі індивідуальні завдання	

1.6. Згідно з вимогами освітньо-професійної програми, здобувачі повинні набути компетентності та демонструвати такі результати навчання:

Перелік предметних компетентностей здобувача вищої освіти:

Загальні компетентності:

- ЗК01. Здатність застосовувати знання в практичних ситуаціях.
- ЗК02. Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності.
- ЗК03. Здатність бути критичним і самокритичним.
- ЗК04. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел.
- ЗК05. Навички використання інформаційних і комунікаційних технологій.
- ЗК06. Здатність до адаптації та дії в новій ситуації.
- ЗК07. Здатність працювати в команді.
- ЗК08. Здатність навчатися і оволодівати сучасними знаннями.
- ЗК09. Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні.
- ЗК10. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя.
- ЗК11. Здатність спілкуватися державною мовою.
- ЗК12. Здатність спілкуватися іноземною мовою

Фахові компетентності:

- СК01. Здатність застосовувати знання зі сфери соціальних комунікацій у своїй професійній діяльності.
- СК02. Здатність формувати інформаційний контент.
- СК03. Здатність створювати медіапродукт.
- СК04. Здатність організувати й контролювати командну професійну діяльність.
- СК05. Здатність ефективно просувати створений медійний продукт.
- СК06. Здатність до провадження безпечної медіа діяльності

Програмні результати навчання:

- ПР01. Пояснювати свої виробничі дії та операції на основі отриманих знань.
- ПР02. Застосовувати знання зі сфери предметної спеціалізації для створення інформаційного продукту чи для проведення інформаційної акції.
- ПР03. Оцінювати свій чи чужий інформаційний продукт, інформаційну акцію, що організована й проведена самостійно або разом з колегами.
- ПР04. Виконувати пошук, оброблення та аналіз інформації розкривати способи та джерела здобування тих знань.
- ПР09. Оцінювати діяльність колег як носіїв прав і обов'язків членів суспільства, представників громадянського суспільства.
- ПР10. Оцінювати діяльність колег з точки зору зберігання та примноження суспільних і культурних цінностей і досягнень.
- ПР11. Вільно спілкуватися з професійних питань, включаючи усну, письмову та електронну комунікацію, українською мовою.
- ПР12. Вільно спілкуватися з професійних питань, включаючи усну, письмову та електронну комунікацію, іноземною мовою.
- ПР13. Передбачати реакцію аудиторії на інформаційний продукт чи на інформаційні акції, зважаючи на положення й методи соціально-комунікативних наук.
- ПР14. Генерувати інформаційний контент за заданою темою з використанням доступних, а також обов'язкових джерел інформації.

- ПР15. Створювати грамотний медіапродукт на задану тему, визначеного жанру, з урахуванням каналу поширення чи платформи оприлюднення.
- ПР16. Планувати свою роботу та роботу колег, спрямовану як на генерування інформаційного контенту, так і створення медіапродукту, а також його промоцію.
- ПР17. Розміщувати оперативну інформацію про свій медіапродукт на доступних інтернет-платформах.
- ПР18. Використовувати необхідні знання й технології для виходу з кризових комунікативних ситуацій на засадах толерантності, діалогу й співробітництва.

2. Тематичний план навчальної дисципліни

Розділ 1. Конфлікт. Медіа. Риторика

Тема 1. Медіа в конфлікті: між репрезентацією та відповідальністю

Суспільство, розрізнення, нерівність, влада, конфлікт. Поняття про конфлікт та концепції причин конфліктів. Сучасний збройний конфлікт: характерні особливості. Медіа в суспільстві. Медіа в символічному просторі. Медіа та публічний простір. Медіа та конфлікти в суспільстві: трансмісія, репрезентація, конструювання.

Тема 2. Риторика конфлікту: мовні засоби ескалації та вирішення

Медіа в конфлікті. Етапи конфлікту. Засоби реагування в конфлікті. Прояви конфлікту в мовленні. Конфліктогенна риторика: форми й прояви. Стратегії реалізації та регулювання риторикою конфлікту: правовий, міжнародний, соціологічний аспекти.

Розділ 2. Мова ворожнечі в медіа: моніторинг та регулювання

Тема 3. Мова ворожнечі: сутність та прояви в медіатекстах.

Поняття мови ворожнечі: правовий підхід, підхід соціальних наук, соціокультурне розуміння. Мова ворожнечі й поширення ворожих стосунків в суспільстві. Мова ворожнечі та перспективи соціальних конфліктів. Ідентифікація, конструювання й деконструювання ворожнечі в медіатекстах. Культурні механізми влади – номінація, легітимація й натуралізація – в динаміці конфлікту в медіа.

Тема 4. Моніторинг мови ворожнечі в медіа

Між конкуренцією та правами: сфери актуалізації моніторингу мови ворожнечі в медіа. Особливості застосування моніторингу мови ворожнечі в контексті політичних, міжнародних та інших видів соціальних конфліктів. Стратегії та практика моніторингу мови ворожнечі в медіа в Україні.

Тема 5. Риторичні засоби висвітлення соціальних розрізень: запобігання дискримінації

Визначення стратегії репрезентації соціальних розрізень. Соціальні наслідки та перспективи реалізації стратегій репрезентації соціальних розрізень в медіа. Принципи професійної роботи з медіатекстами в перспективі недискримінації та практика їх застосування.

3. Структура навчальної дисципліни

Назви розділів і тем	Кількість годин												
	денна форма						заочна форма						
	усього	у тому числі					усього	у тому числі					
		л	п	ла б.	інд.	с. р.		л	п	лаб.	інд.	с. р.	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	
Розділ 1. Конфлікт. Медіа. Риторика													
Тема 1. <i>Медіа в конфлікті: між репрезентацією та відповідальністю</i>		6	6			18							
Тема 2. <i>Риторика конфлікту: мовні засоби ескалації та вирішення</i>		4	4			12							
Розділ 2. Мова ворожнечі в медіа: моніторинг та регулювання													
Тема 3. <i>Мова ворожнечі: сутність та прояви в медіатекстах</i>		6	6			18							
Тема 4. <i>Моніторинг мови ворожнечі в медіа</i>		4	4			12							
Тема 5. <i>Риторичні засоби висвітлення соціальних розрізень: запобігання дискримінації</i>		2	2			16							
Усього годин	120	22	22			76							

4. Теми семінарських (практичних, лабораторних) занять

№	Назва теми	Кількість годин
з/п	Тема 1. <i>Медіа в конфлікті: між репрезентацією та відповідальністю</i>	6
2	Тема 2. <i>Риторика конфлікту: мовні засоби ескалації та вирішення</i>	4
3	Тема 3. <i>Мова ворожнечі: сутність та прояви в медіатекстах</i>	6
4	Тема 4. <i>Моніторинг мови ворожнечі в медіа</i>	4
5	Тема 5. <i>Риторичні засоби висвітлення соціальних розрізень: запобігання дискримінації</i>	2
	Разом:	22

5. Завдання для самостійної роботи

№	Назва теми	Кількість годин
1	Виконання завдань з аналізу літератури та відповіді на дискусійні питання	20
2	Підготовка за матеріалами додаткової літератури доповіді, яка виголошується на семінарському занятті	10
3	Виконання практичних завдань	20
4	Підготовка до контрольної роботи	10
6	Підготовка до екзамену	16
	Разом	76

6. Індивідуальні завдання

Не передбачено навчальним планом

7. Методи навчання

Лекційні заняття проводяться у формі інтерактивних лекцій та містять розгляд основних понять та концепцій курсу та їх зв'язків, обговорення студентами пропонованих викладачкою дискусійних питань.

8. Методи контролю

Поточний контроль та моніторинг успішності

Семінарські заняття мають різний зміст навчальної діяльності студентів: презентація завдань щодо аналізу літератури за темою, виступ у дискусії, усна доповідь, практичного

завдання.

Виступ у дискусії на семінарі – це усний виступ з одного з питань відповідного заняття. Виступ в дискусії з обов'язкової літератури має продемонструвати знання матеріалів лекції та обов'язкової літератури та вашу точку зору з дискусійного питання й аргументацію щодо неї. Максимальна кількість балів за виступ – 4 бали. **Критерії оцінювання** виступу в дискусії з обов'язкової літератури: знання матеріалу теми (поняття, концепції, приклади), грамотність, самостійність, аргументованість.

Усна доповідь готується самостійно на основі прочитання джерела зі списку додаткової літератури. Тема доповіді обирається самостійно відповідно обраному джерелу. Доповідь має розширювати певні питання лекції за допомогою ідей та положень конкретного джерела. Очікується, що доповідь буде відповідати на питання: що автор/авторка джерела додає до нашого бачення певного питання, які переваги ми отримуємо завдяки цьому? Максимальна оцінка за доповідь – 4 бали. Максимальна кількість виступів з доповіддю, що можуть бути оцінені протягом семестру – 2. Тривалість доповіді – 10 хвилин, вона має виголошуватися авторкою/автором своїми словами, а не читатися з паперу, та може супроводжуватися візуальними або відео матеріалами. **Критерії оцінювання** усної доповіді: відповідність завданню, знання матеріалу джерела, самостійність, аргументованість, оригінальність.

Практичні завдання за кожною темою мають на меті формування та закріплення навичок використання теоретичного матеріалу курсу в аналізі медіа повідомлень та створенні власних текстів медіа повідомлень. Тексти завдань дивіться у відповідному розділі даної Робочої програми. Максимальна оцінка практичного завдання – 5 балів. **Критерії оцінювання** практичного завдання: відповідність завданню, знання матеріалу теми, самостійність, аргументованість, оригінальність.

Контрольна робота

Контрольна робота складається з тестових питань за матеріалами тем курсу (питання з варіантами відповіді). Максимальна оцінка – 20 балів.

Екзамен

Екзамен виконується письмово та складається з відповіді на практичне завдання з аналізу та інтерпретації медіа повідомлення.

Екзаменаційне практичне завдання: Познайомтеся з медіа повідомленням (текст статті з конвергентного медіа додається). Зхарактеризуйте конфлікт, про який йдеться в повідомленні, використовуючи відомі вам теорії щодо соціальних конфліктів та їх репрезентації в медіа. Хто є сторонами конфлікту? Які номінації сторін конфлікту використовуються в тексті повідомлення. Чи відповідають ці номінації інтересам сторін конфлікту? Чи є наявними в повідомленні елементи мови ворожнечі: покажіть, зхарактеризуйте, аргументуйте. Чи дотримуються автори повідомлення вимогу недопущення дискримінації сторін конфлікту: покажіть, зхарактеризуйте, аргументуйте. Запропонуйте власний варіант тексту повідомлення з дотриманням цінностей запобігання дискримінації та мови ворожнечі (обсяг власного тексту – не більше 30 відсотків обсягів роботи).

Обсяг екзаменаційної роботи – 2 сторінки, 12 пт. 1,5 інт.

Тексти що підлягають аналізу, повідомляються безпосередньо на іспиті. **Критерії оцінювання**: відповідність завданню – 10 балів, адекватність використання понять та ідей теми – 10 балів, аргументованість – 10 балів, самостійність – 10 балів.

Кількість балів за роботу протягом семестру не має перевищувати 60. Бали, що перевищують 60, не враховуються.

8. Схема нарахування балів

Поточний контроль, самостійна робота, індивідуальні завдання				Екзамен	Сума
Розділ 1	Розділ 2	Контрольна робота, передбачена навчальним планом	Разом		
20	20	20	60	40	100

Шкала оцінювання

Сума балів за всі види навчальної діяльності протягом семестру	Оцінка	
	для чотирирівневої шкали оцінювання	для дворівневої шкали оцінювання
90 – 100	відмінно	зараховано
70-89	добре	
50-69	задовільно	
1-49	незадовільно	не зараховано

ЗМІШАНЕ НАВЧАННЯ

В умовах змішаного навчання ЛЕКЦІЙНІ ЗАНЯТТЯ відбуваються онлайн, в синхронному режимі. Лекція за темою 1 – вступна, 2, 3, 4 – тематичні, 5 – підсумкова.

Семінари по курсу проводяться онлайн, в синхронному та асинхронному режимах.

Платформа дистанційної освіти – GOOGLE CLASSROOM.

Синхронні заняття проводяться у GOOGLE MEET.

Засіб оперативного зв'язку – група в Telegram.

Розподіл лекційних та семінарських, синхронних та асинхронних занять – див. нижче в таблиці:

Види навчальної діяльності (змішане навчання)			
Тиждень	Тема	Лекція	Семінар
1	<i>1. Медіа в конфлікті: між репрезентацією та відповідальністю</i>	ВСТУП Лекція, онлайн синхронно; презентація	Семінар 1. асинхронно. Завдання до семінару 1 (практичне) в GOOGLE CLASSROOM
2		Лекція онлайн синхронно; презентація	Семінар 2. синхронно. Завдання до семінару 2 в GOOGLE CLASSROOM
3		Лекція онлайн синхронно; презентація	Семінар 3. асинхронно. Завдання до семінару 3 (практичне) в GOOGLE CLASSROOM
4	<i>2. Риторика конфлікту: мовні засоби ескалації та вирішення</i>	Лекція онлайн синхронно; презентація	Семінар 4. синхронно. Завдання до семінару 4 в GOOGLE CLASSROOM
5		Лекція онлайн синхронно; презентація	Семінар 5. асинхронно. Завдання до семінару 5 (практичне) в GOOGLE CLASSROOM
6	<i>3. Мова ворожнечі: сутність та прояви в медіатекстах</i>	Лекція онлайн синхронно; презентація	Семінар 6. синхронно. Завдання до семінару 6 в GOOGLE CLASSROOM
7		Лекція онлайн синхронно; презентація	Семінар 7. асинхронно. Завдання до семінару 7 (практичне) в GOOGLE CLASSROOM
8		Лекція онлайн синхронно; презентація	Семінар 8. синхронно. Завдання до семінару 8 в GOOGLE CLASSROOM
9	<i>4. Моніторинг мови ворожнечі в медіа</i>	Лекція онлайн синхронно; презентація	Семінар 9. асинхронно. Завдання до семінару 9 (практичне) в GOOGLE CLASSROOM
10		Лекція онлайн синхронно; презентація	Семінар 10. синхронно. Завдання до семінару 10 в GOOGLE CLASSROOM
11	<i>5. Риторичні засоби висвітлення соціальних розрізень: запобігання дискримінації</i>	Лекція онлайн синхронно; презентація	Семінар 11. асинхронно. Завдання до семінару 11 (практичне) в GOOGLE CLASSROOM

10. Рекомендована література

Основна література

1. Барт Р. Миф как семиологическая система // Барт Р. *Избранные работы: Семиотика. Поэтика*. Москва: Прогресс-Универс, 1994. С. 74–98.
2. Безрук Т. Расизм та “мова ворожнечі” як політичний феномен в Україні. Ученые записки Таврического национального университета имени В. И. Вернадского. Серия “Философия. Культурология. Политология. Социология”. 2013. № 24 (65), 3. С. 322–332.
3. Бурдые П. Социальное пространство и символическая власть // Бурдые П. *Начала*. Москва: Socio-Logos, 1994. С. 181–208.
4. Герц К. Польза разнообразия / пер. с англ. // THESIS, 1993. Вып. 3. С. 168–184.
5. Гладилин А. “Язык вражды” как коммуникация. *Современные исследования социальных проблем (электронный научный журнал)*. 2012. № 11 (19). URL: http://siberia_expert.com/publ/satti/stati/4_1_0_345.
6. Гордієнко Т. ЗМІ про переселенців: стигматизації поменшало, але й уваги теж. *Media Sapiens*. 2016 URL: <https://ms.detector.media/profstandarti/post/17995/2016-12-10-zmi-pro-pereselentsiv-stigmatizatsii-pomenshalo-ale-i-uvagi-tezh/>
7. Гудков Л. Идеологема “врага”: “Враги” как массовый синдром и механизм социокультурной интеграции // В Л. Гудков, Н. Конрадова (Ред.) *Образ врага*. Москва: Объединенное гуманитарное издательство, 2005. С. 7–79.
8. Козер Л. Функции социального конфликта // Американская социологическая мысль. М., 1996. С. 542-556.
9. Кристева Ю. За яким правом ви чужинець? // Кристева Ю. Самі собі чужі; пер. з фр. К. : Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2004. С. 123–135.
10. Ліхачов В. По обидва боки фронту. *Критика: Рецензії. Есеї. Огляди*, 2016. № 5/6 С. 31–36.
11. Ледерак Дж. П. Розбудова миру. Стале примирення в розділених суспільствах. Пер. з англ. Київ: “Дух і літера”, 2019. 256 с.
12. Мартиненко О. А. Свобода слова в умовах інформаційної війни та збройного конфлікту. Спільне дослідження Української Гельсінської спілки з прав людини та ГО “Детектор медіа”. 2017. URL: https://helsinki.org.ua/wp_content/uploads/2018/01/Web_Svoboda_Slova_A5_Ukr3.pdf.
13. Нагорняк Т. Соціально-політичні чинники і наслідки міграційних процесів в Україні 2014–2016 рр. *Політичне життя*. 2016. № 3. С. 32–45.
14. Плохотнюк Н. Мова ворожнечі: створення підґрунтя для злочину, або таки вираження власної думки? *Network of Human Rights Movement*. 2014. URL: http://en.hr_activists.net/blog/mova_vorozhnech_stvorennya_p_d_runtya_dlya_zlochynu_abo_taki_virzhennya_vlasno_dumki.
15. Почепцов Г. Сучасні інформаційні війни. Київ: Видавничий дім “Києво-Могилянська академія”, 2016.
16. Прибиткова Н. О. Характеристика культурно-психологічних факторів поширення расизму та ксенофобії. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*, 2017. № 3 (78). С. 80–88.
17. Про що мовчать переселенці у Львові? (2015). *Твоє місто* URL: http://tvoemisto.tv/news/pro_shcho_movchat_pereselentsi_u_lvovi_73989.html.
18. Севортьян А. Р., Шароградская А. А. Освещение этнического многообразия. Пособие для факультетов журналистики. Москва: Центр развития демократии и прав человека. 2005.
19. Сапожников Р. «Hate speech» - меры противодействия / Р. Сапожников // Освещение этнического многообразия / Сапожников Р. Пособие для факультетов журналистики / Р. Сапожников, А. Севортьян, А. Шароградская. М., 2005. С. 152-155.

20. Стуканов С. Стигматизація Донбасу ллє воду на млин політики Путіна. 2015. URL: https://galinfo.com.ua/articles/mif_pro_daunbas_ta_separiv_llie_vodu_na_mlyn_polityku_putina_210691.html.
21. Сорока Ю. Номінації колективних ідентичностей в блогосфері актуальних подій. *Мінливості культури: соціологічні проєкції*. За ред. Н. Костенко. К.: Інститут соціології НАН України, 2015. С. 371–419.
22. Сорока Ю. Соціологія культури : навчально-методичний посібник. Х.: ХНУ імені В. Н.Каразіна, 2015. 136 с.
23. Сорока Ю. Свої, чужі, різні: соціокультурна перспектива сприйняття Іншого : монографія. Х. : ХНУ імені В. Н.Каразіна, 2012. 332 с.
24. Сорока Ю. Інший як об'єкт соціального сприйняття: соціокультурна номенклатура Іншого // Сорока Ю. Свої, чужі, різні: соціокультурна перспектива сприйняття Іншого. Х. : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2012. С. 170–223.
25. Сорока Ю. Студентські уявлення щодо відчуття ворожості в сучасній Україні // Українське студентство у пошуках ідентичності : монографія / за ред. В. Л. Арбеніної, Л. Г. Сокурянської. Х. : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2012. С. 375–386.
26. Тодоров Ц. Цивілізований діалог // Новая Европа. URL: http://www.n-europe.eu/article/2008/06/10/tsivilizovannyi_dialog.
27. Фуко М. Порядок дискурса // Фуко М. Воля к истине: по ту сторону знания, власти и сексуальности. Работы разных лет. Москва: Касталь. 1996. С. 47–96.
28. Черних О. Мова ворожнечі. Мова ненависті. // Н. А. Сейко, Н. П. Павлик (Ред.) *Енциклопедія прав людини: соціально-педагогічний аспект*. Житомир: Волинь. 2014. С. 178–182.
29. Шелюх О. “Екологія мови” в контексті проблеми формування особистості // Збірник статей V Всеукраїнської наукової конференції “Гуманітарні аспекти формування особистості”, Львів, 28 квітня 2011 р. Львів: Львівський державний університет безпеки життєдіяльності. 2011. С. 311–317.
30. Chen E. M. Preface to Jens B. Koepeke’s “The University of California Hate Speech Policy: A Good Heart in Ill Fitting Garb”. *Hastings Communications and Entertainment Law Journal*. 1989–1990. № 12. С. 593–599.
31. Downs A. D. Skokie Revisited: Hate Group Speech and the First Amendment. *Notre Dame Law Review*, 1985. № 60 (4). С. 629–685.
32. European Court of Human Rights. Factsheet — Hate Speech. 2018. Retrieved from http://www.echr.coe.int/Documents/FS_Hate_speech_ENG.pdf.
33. Hern A. Facebook, YouTube, Twitter and Microsoft Sign EU Hate Speech Code. *The Guardian*. 2016. Retrieved from https://www.theguardian.com/technology/2016/may/31/facebook_youtube_twitter_microsoft_eu_hate_speech_code.
34. Lange Ya. (Ed.) *Living Together: A Handbook on Council of Europe Standards on Media’s Contribution to Social Cohesion, Intercultural Dialogue, Understanding, Tolerance and Democratic Participation*. Strasbourg: The Council of Europe, Directorate General of Human Rights and Legal Affairs. 2009.
35. Massaro T. M. Equality and Freedom of Expression: The Hate Speech Dilemma, *William & Mary Law Review*. 1991. № 32. P.211–265.
36. Smolla R. A. Introduction: Exercises in the Regulation of Hate Speech. *William & Mary Law Review*. 1991. № 32. P.207–210.
37. Smolla R. A. *Free Speech in an Open Society*. New York: Alfred A. Knopf, 1992.
38. Soroka Iu. Denaturalisation of Collective Identities Within Pro Euromaidan Discourse (on Field of Facebook Representation). *Władza s dzeni*. 2016. № 8. P.43–56.
39. Walker S. *Hate Speech. The History of American Controversy*. Lincoln: University of Nebraska Press, 1994.
40. Weber A. *Manual on Hate Speech*. Strasbourg: Council of Europe Publishing, 2009.

Допоміжна література

41. Годунок, З. В. "МОВА ВОРОЖНЕЧІ В ОНЛАЙН-КОМЕНТАРЯХ." Людина в українському суспільстві в системі цінностей прав людини: сучасний вимір медіадіяльності: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (Київ, 14 травня 2021 р.).—К.: Інститут журналістики, 2021.—342 с. (2021)
42. Денисюк, Вікторія. "Мова ворожнечі в українських політичних ток-шоу." *ОСВІТА І НАУКА* 1 (2021).
43. Лептуга, О. К. "«МОВА ВОРОЖНЕЧІ» В УКРАЇНОМОВНОМУ МЕДІАПРОСТОРИ." (2019).
44. Андрійко В. І. *Правий екстремізм і толерантність: з досвіду України та Німеччини*. Фонд імені Фрідріха Еберта, Регіональне представництво в Україні та Білорусі. Київ: Заповіт, 2008.
45. Денисова А. Язык вражды в российских СМИ: гендерное измерение. *Женщина Плюс ... Социально-просветительский журнал*, 2002. № 4. URL: <http://www.owl.ru/win/womplus/2002/denisova2.htm>.
46. Дзялошинский И. М. Образы вражды в российских СМИ: социальные, культурные, профессиональные факторы // Дзялошинский И. М., Дзялошинская М. И.. *Российские СМИ: как создается образ врага. Статьи разных лет*. Москва: Московское бюро по правам человека; "Academia", 2007. С. 66–88.
47. Дібрівна Е. "Мова ворожнечі" як тавро і цензура. Європейський контекст. *Українська правда*. 2017. URL: <https://www.pravda.com.ua/columns/2017/09/22/7155975>.
48. Дубин Б. Запад, граница, особий путь. Символика «Другого» в політичній міфології сучасної Росії // Дубин Б. *Інтелектуальні групи і символічні форми*. М. : Нове видавництво, 2004. С. 300–318.
49. Евстафьева А. В. *Язык вражды в средствах массовой информации: лингвистические и экстралингвистические факторы функционирования* (Дис... канд. филол. наук). Тольятти: Тольяттинский государственный университет. 2009. URL: http://www.dslib.net/russkij_jazyk/jazyk_vrazhdy_v_sredstvah_massovoj_informacii_lingvisticheskie_i.html.
50. Жмурко О. "Язык вражды — это инструмент манипуляций с целью раскола общества". *Правовий простір*. 2017. URL: http://legalspace.org/ru/napravleniya/usilenie_romskikh_obshchin/item/8509_olga_zhmurko_yazuk_vrazhdy_eto_instrument_manipulyatsij_s_tselyu_raskola_obshchestva
51. Закірова С. Переселенці у нових громадах: повернутися додому не можна залишитися. 2016. URL: http://www.nbuviap.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=2102:pereselentsi_u_novikh_gromadakh&catid=8&Itemid=350.
52. Зиммель Г. Человек как враг / пер. с нем. // *Социологический журнал*. 1994. № 2. С. 114–119.
53. Кожевникова Г. Язык вражды: типология ошибок журналиста // Мельников М., Григорян М. *Прикладная конфликтология для журналистов*. Москва: Права человека, 2006. С. 95–105.
54. Коробкова О. Маркеры языка вражды в номинациях этнической принадлежности: социолінгвістический аспект // *Известия Российского государственного педагогического университета имени А. И. Герцена*. 2009. № 111. С. 200–205.
55. Гречихин М. *Современный русский медиадискурс: язык интолерантности*. 2008. URL: http://www.dissercat.com/content/sovremennyi_russkii_mediadiskurs_yazyk_intolerantnosti_na_materiale_yazyka_rossiiskikh_smi

56. Грищенко А., Николина Н. Экспрессивные этнонимы как приметы языка вражды. // И. Т. Вепрева, Н. А. Купина, О. А. Михайлова (Ред.) *Язык вражды и язык согласия в социокультурном контексте современности*. Екатеринбург: Издательство Уральского университета, 2006. С. 175–187.
57. Гудков Л. *Негативная идентичность. Статьи 1997–2002 годов*. Москва: Новое литературное обозрение, 2004.
58. Кроз М., Ратинова Н. Экспертная оценка материалов, направленных на возбуждение вражды и ненависти // Верховский А. *Цена ненависти. Национализм в России и противодействие расистским преступлениям*. Москва: Центр “Сова”, 2005. С. 75–92.

11. Посилання на інформаційні ресурси в Інтернеті, відео-лекції, інше методичне забезпечення

<https://journals.sagepub.com/home/nms> – Журнал New media & society
<http://cw.routledge.com/textbooks/9780415431613/> – Інтерактивний підручник New Media: A Critical Introduction
<https://internews.ua/opportunity> - ГО Інтерньюз Україна
<https://www.aup.com.ua/> - Академія української преси
<https://detector.media/category/monitoring/>- Моніторинги Детектор медіа
<http://smi.liga.net> - Моніторинг печатних і мережних СМІ.
<https://irrp.org.ua/> - Інститут розвитку регіональної преси
<http://www.cje.org.ua/ua> - Комісія з журналістської етики
<https://www.stopfake.org/uk/golovna/>
<https://www.oporaua.org/>
<https://povaha.org.ua/>
<https://www.ndi.org/>
<http://www.telekritika.ua/> / - сайт журналу «Телекритика».

ЛЕКЦІЇ, СЕМІНАРИ, САМОСТІЙНА РОБОТА гайд навчальної діяльності за курсом

Розділ 1. Конфлікт. Медіа. Риторика

Тема 1. Медіа в конфлікті: між репрезентацією та відповідальністю

План лекції:

1. Суспільство, розрізнення, нерівність, влада, конфлікт.
2. Поняття про конфлікт та концепції причин конфліктів.
3. Сучасний збройний конфлікт: характерні особливості.
4. Медіа в суспільстві.
5. Медіа в символічному просторі.
6. Медіа та публічний простір.
7. Медіа та конфлікти в суспільстві: трансмісія, репрезентація, конструювання.

Література:

1. Анцупов А.Я. Словарь конфликтолога / А.Я.Анцупов, А.И.Шипилов. – 4-е изд., испр. и доп. – Москва : Проспект, 2020. – 536 с.
2. Бурдые П. Социальное пространство и символическая власть // Бурдые П. *Начала*. Москва: Socio-Logos, 1994. С. 181–208.
3. Герц К. Польза разнообразия / пер. с англ. // THESIS, 1993. Вып. 3. С. 168–184.
4. Гудков Л. *Негативная идентичность. Статьи 1997–2002 годов*. Москва: Новое литературное обозрение, 2004.
5. Даниленко О.Я. Социологичний вимір конфлікту. – Харків: Видавничий центр Харківського національного університету імені В.Н.Каразіна, 2003. – 242 С.
6. Козер Л. Функции социального конфликта // Американская социологическая мысль. М., 1996. С. 542-556.
7. Мартиненко О. А. Свобода слова в умовах інформаційної війни та збройного конфлікту. Спільне дослідження Української Гельсінської спілки з прав людини та ГО “Детектор медіа”. 2017. URL: https://helsinki.org.ua/wp_content/uploads/2018/01/Web_Svoboda_Slova_A5_Ukr3.pdf.
8. Медіаосвіта та медіаграмотність: підручник / Ред.-упор. В. Ф. Іванов, О. В. Волощенко; За наук. ред. В.В. Різуна. – Київ: Центр вільної преси, 2012. – 352 с.
9. Муази Д. Геополітика емоцій. Як культури страху, приниження та надії змінюють світ. – К.: Брайт Букс, 2018. – 184 с.
10. Почепцов Г. Сучасні інформаційні війни. Київ: Видавничий дім “Києво-Могилянська академія”, 2016.
11. Почепцов Г. Сенси і війни: Україна і Росія в інформаційній і смисловій війнах. – К.: Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2016. – 316 с.
12. Прибиткова Н. О. Характеристика культурно-психологічних факторів поширення расизму та ксенофобії. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*, 2017. № 3 (78). С. 80–88.
13. Сизонов Д. Медіатекст та медіадискурс у сучасному медійному просторі / Д. Сизонов // *Studia linguistica*. – 2013. – Вип. 7. – С. 389-392. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Stling_2013_7_62.
14. Сорока Ю. Номінації колективних ідентичностей в блогосфері актуальних подій. *Мінливості культури: соціологічні проєкції*. За ред. Н. Костенко. К.: Інститут соціології НАН України, 2015. С. 371–419.
15. Сорока Ю. Соціологія культури : навч.-метод. посібн. Х.: ХНУ імені В.Н.Каразіна, 2015. 136 с.
16. Сорока Ю. Інший як об’єкт соціального сприйняття: соціокультурна номенклатура Іншого // Сорока Ю. *Свої, чужі, різні: соціокультурна перспектива сприйняття Іншого*. Х.: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2012. С. 170–223.
17. Чичерина Н.В. Медіатекст как основа формирования медиаграмотности / Н.В.Чичерина // *Сибирский педагогический журнал*. – Новосибирск. – Новосибирский государственный педагогический университет. – 2008. – №7. – с.131-136.
18. Язык СМИ как объект междисциплинарного исследования. Учебн. пособие / Отв. ред.: д.ф.н. проф. Володина М.Н. – М.: Изд-во МГУ, 2003.
19. Lister M., Dovey J., Giddings S. et al. *New Media: A Critical Introduction*. Second Edition. – Routledge, 2008. – Available at: <http://cw.routledge.com/textbooks/9780415431613/>
20. Smolla R. A. *Free Speech in an Open Society*. New York: Alfred A. Knopf, 1992.

Завдання до семінарських занять:

Семінар 1 (асинхронно) *Які Ви можете назвати тренди сучасного медійного простору, зокрема українського? Медіа–ЗМІ–ЗМК. Чи тотожні ці поняття? Аргументуйте свою точку зору. Медіа – медіатекст – «порядок денний» – «прихований порядок денний». Які поняття, терміни категорії Ви би використовували для їх аналізу та експертизи?*

Семінар 2 (синхронно) *Що таке експертиза медіа(тексту)? Яка її роль у сучасному суспільстві? Хто такий публічний експерт? Дайте визначення. Як би Ви схарактеризували роль публічного експерта в сучасному медійному просторі? Проілюструйте на прикладі гендерного виміру. Як Ви розумієте феномен «заперечення експертності»? Наведіть приклади.*

Семінар 3 (асинхронно) *Які Ви можете назвати особливості сучасного збройного конфлікту? Якщо ми говоримо про стандарти журналістики, то чи є підстави стверджувати, що під час війни вони трансформуються? Аргументуйте та проілюструйте на прикладах сучасного українського медійного простору.*

Тема 2. Риторика конфлікту: мовні засоби ескалації та вирішення

План лекції:

1. Медіа в конфлікті.
2. Етапи конфлікту.
3. Засоби реагування в конфлікті.
4. Прояви конфлікту в мовленні.
5. Конфліктогенна риторика: форми й прояви.
6. Стратегії реалізації та регулювання риторикою конфлікту: правовий, міжнародний, соціологічний аспекти.

Література:

1. Анцупов А. Я. Словарь конфликтолога / А. Я. Анцупов, А. И. Шипилов. – 4-е изд., испр. и доп. – Москва : Проспект, 2020. – 536 с.
2. Гладилин А. “Язык вражды” как коммуникация. *Современные исследования социальных проблем (электронный научный журнал)*. 2012. № 11 (19). URL: http://siberia_expert.com/publ/satti/stati/4_1_0_345.
3. Гудков Л. Идеологема “врага”: “Враги” как массовый синдром и механизм социокультурной интеграции // В Л. Гудков, Н. Конрадова (Ред.) *Образ врага*. Москва: Объединенное гуманитарное издательство, 2005. С. 7–79.
4. Даниленко О. Я. Соціологічний вимір конфлікту. – Харків: Видавничий центр Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна, 2003. – 242 С.
5. Кожевникова Г. Язык вражды: типология ошибок журналиста // Мельников М., Григорян М. *Прикладная конфликтология для журналистов*. Москва: Права человека, 2006. С. 95–105.
6. Козер Л. Функции социального конфликта // Американская социологическая мысль. М., 1996. С. 542-556.
7. Мартиненко О. А. Свобода слова в умовах інформаційної війни та збройного конфлікту. Спільне дослідження Української Гельсінської спілки з прав людини та ГО “Детектор медіа”. 2017. URL: https://helsinki.org.ua/wp_content/uploads/2018/01/Web_Svoboda_Slova_A5_Ukr3.pdf.
8. Плохотнюк Н. Мова ворожнечі: створення підґрунтя для злочину, або такі вираження власної думки? *Network of Human Rights Movement*. 2014. URL: http://en.hr_activists.net/blog/mova_vorozhnech_stvorenniya_p_d_runtya_dlya_zlochynu_abo_taki_virazhennya_vlasno_dumki.
9. Синчак О. Гендерована мова: вектори влади і впливу. Розділ 7 / Олена Синчак // Гендер для медій: Підручник / За ред. Марії Масрчик (голова редколегії), Ольги Плахотнік, Галини Ярманової. – К.: Критика, 2013. – С. 117-134.
10. Черних О. Мова ворожнечі. Мова ненависті. // Н. А. Сейко, Н. П. Павлик (Ред.) *Енциклопедія прав людини: соціально-педагогічний аспект*. Житомир: Волинь. 2014. С. 178–182.
11. Шелюх О. “Екологія мови” в контексті проблеми формування особистості // Збірник статей V Всеукраїнської наукової конференції “Гуманітарні аспекти формування особистості”, Львів, 28 квітня 2011 р. Львів: Львівський державний університет безпеки життєдіяльності. 2011. С. 311–317.

Завдання до семінарських занять:

Семінар 4 (синхронно) *Які методи експертизи (аналізу) медіа(тексту), зокрема соціологічні, на Вашу думку, є адекватними аналізу риторики конфлікту в медіа? Аргументуйте.*

Якими є маркери конфлікту у медіатексті? Чи можна, на Вашу думку, вважати, що риторика конфлікту релевантна етапу конфлікту? Якими є мовленнєві характеристики (ознаки, прояви) конфлікту у медіа на різних етапах? Чи є, на Ваш погляд, залежність риторики конфлікту від політико-ідеологічних ідентифікацій учасників? Поясніть свою позицію та проілюструйте в разі потреби.

Семінар 5 (асинхронно) *На будь-якому прикладі (на Ваш розсуд, наприклад, конфлікту щодо реакції на рішення Ради національної безпеки і оборони України від 2.02.2021 щодо запровадження санкцій проти окремих медіа (ZIK, 112 Україна та NewsOne; або «мовного конфлікту»; або прояву сексизму) проаналізуйте конфлікт у медіа. Якими є його основні учасники? Яким є тип конфлікту? Якою є їхня риторика у конфлікті. Яку модель конфліктологічної парадигми (зокрема, діадичну чи тріадичну) Ви б запропонували використовувати для його аналізу? Які методи аналізу Ви використовували? Які б соціологічні дослідницькі запитання Ви б запропонували для аналізу даного медіатексту, риторики конфлікту?*

Розділ 2. Мова ворожнечі в медіа: моніторинг та регулювання

Тема 3. Мова ворожнечі: сутність та прояви в медіатекстах.

План лекції:

1. Поняття мови ворожнечі: правовий підхід, підхід соціальних наук, соціокультурне розуміння.
2. Мова ворожнечі й поширення ворожих стосунків в суспільстві.
3. Мова ворожнечі та перспективи соціальних конфліктів.
4. Ідентифікація, конструювання й деконструювання ворожнечі в медіатекстах.
5. Культурні механізми влади – номінація, легітимація й натуралізація – в динаміці конфлікту в медіа.

Література:

1. Барт Р. Миф как семиологическая система // Барт Р. *Избранные работы: Семиотика. Поэтика*. Москва: Прогресс-Универс, 1994. С. 74–98.
2. Денисова А. Язык вражды в российских СМИ: гендерное измерение. *Женщина Плюс ... Социально-просветительский журнал*, 2002. № 4. URL: <http://www.owl.ru/win/womplus/2002/denisova2.htm>.
3. Дзялошинский И. М. Образы вражды в российских СМИ: социальные, культурные, профессиональные факторы // Дзялошинский И. М., Дзялошинская М. И. *Российские СМИ: как создается образ врага. Статьи разных лет*. Москва: Московское бюро по правам человека; "Academia", 2007. С. 66–88.
4. Дібрівна Е. "Мова ворожнечі" як тавро і цензура. Європейський контекст. *Українська правда*. 2017. URL: <https://www.pravda.com.ua/columns/2017/09/22/7155975>.
5. Дубин Б. Запад, граница, особый путь. Символика «Другого» в политической мифологии современной России // Дубин Б. *Интеллектуальные группы и символические формы*. М.: Новое издательство, 2004. С. 300–318.
6. Евстафьева А. В. *Язык вражды в средствах массовой информации: лингвистические и экстралингвистические факторы функционирования* (Дис... канд. филол. наук). Тольятти: Тольяттинский государственный университет. 2009. URL: http://www.dslib.net/russkij_jazyk/jazyk_vrazhdy_v_sredstvah_massovoj_informacii_lingvisticheskie_i.html.
7. Жмурко О. "Язык вражды — это инструмент манипуляций с целью раскола общества". *Правовый простір*. 2017. URL: http://legalspace.org/ru/napravleniya/usilenie_romskikh_obshchin/item/8509_olga_zhmurko_yazyk_vrazhdy_eto_instrument_manipulyatsij_s_tselju_raskola_obshestva.
8. Зиммель Г. Человек как враг // Социологический журнал. 1994. № 2. С. 114–119.
9. Кожевникова Г. Язык вражды: типология ошибок журналиста // Мельников М., Григорян М. *Прикладная конфликтология для журналистов*. Москва: Права человека, 2006. С. 95–105.
10. Коробкова О. Маркеры языка вражды в номинациях этнической принадлежности: социолингвистический аспект // *Известия Российского государственного педагогического университета имени А. И. Герцена*. 2009. № 111. С. 200–205.
11. Кроз М., Ратинова Н. Экспертная оценка материалов, направленных на возбуждение вражды и ненависти // Верховский А. *Цена ненависти. Национализм в России и противодействие расистским преступлениям*. Москва: Центр "Сова", 2005. С. 75–92.
12. Саймонс Д. Стисло про дифамацію: Основні концепції законодавства про захист репутації. Посібн. для активістів. – Київ: Інститут медіа права, 2008. – 27 с.
13. Синчак О. Гендерована мова: вектори влади і впливу. Розділ 7 / Олена Синчак // *Гендер для медій: Підручник / За ред. Марії Масрчик (голова редколегії), Ольги Плахотнік, Галини Ярманової*. – К.: Критика, 2013. – С.117-134.
14. Черних О. Мова ворожнечі. Мова ненависті. // Н. А. Сейко, Н. П. Павлик (Ред.) *Енциклопедія прав людини: соціально-педагогічний аспект*. Житомир: Волинь, 2014. С. 178–182.
15. Шелюх О. "Екологія мови" в контексті проблеми формування особистості // Збірник статей V Всеукраїнської наукової конференції "Гуманітарні аспекти формування особистості", Львів, 28 квітня 2011 р. Львів: Львівський державний університет безпеки життєдіяльності. 2011. С. 311–317.
16. Weber A. *Manual on Hate Speech*. Strasbourg: Council of Europe Publishing, 2009.

Завдання до семінарських занять:

Семінар 6 (синхронно) *Прочитайте статті Дібрівна Е., Жмурко О., Черних О., матеріали лекції. Випишіть визначення мови ворожнечі. Порівняйте правове та соціологічне визначення мови ворожнечі. Які з них є значущими для роботи журналіста? Які завдання журналістської діяльності можна зреалізувати за допомогою цих різних бачень?*

Семінар 7 (асинхронно) *Прочитайте статтю Р. Барта. Намалюйте схему структури міфологічного повідомлення. Знайдіть в соц. мережах карикатуру або візуальний контент смішного чи образливого змісту на тему, яка вас цікавить. Проаналізуйте зображення, застосовуючи схему Барта.*

Семінар 8 (синхронно) *Прочитайте статтю О. Синчак. Визначте її основні положення. Які поняття використовуються для аналізу гендерованості мови в медіа? Сформулюйте їх визначення. Знайдіть текст медіа повідомлення з прикладами гендерованої мови для аналізу на занятті.*

Тема 4. Моніторинг мови ворожнечі в медіа

План лекції:

1. Між конкуренцією та правами: сфери актуалізації моніторингу мови ворожнечі в медіа.
2. Особливості застосування моніторингу мови ворожнечі в контексті політичних, міжнародних та інших видів соціальних конфліктів.
3. Стратегії та практика моніторингу мови ворожнечі в медіа в Україні.

Література:

1. Голуб М. ЧИ Є МОВА ВОРОЖНЕЧІ У ВОЛИНСЬКИХ МЕДІА. - URL: <https://imi.org.ua/blogs/chy-ye-mova-vorozhnechi-u-volynskiyh-media-i33759>
2. Ісакова Т. О. Мова ворожнечі як проблема українського інформаційного простору / Т. О. Ісакова // Стратегічні пріоритети. Серія : Політика. - 2016. - № 4. - С. 90-97. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/sppol_2016_4_13.
3. Кожевникова Г. Язык вражды: типология ошибок журналиста // Мельников М., Григорян М. *Прикладная конфликтология для журналистов*. Москва: Права человека, 2006. С. 95–105.
4. Кроз М., Ратинова Н. Экспертная оценка материалов, направленных на возбуждение вражды и ненависти // Верховский А. Цена ненависти. Национализм в России и противодействие расистским преступлениям. Москва: Центр “Сова”, 2005. С. 75–92.
5. Новини про війну: розвиток інноваційних форматів (Сергій Солодько). *Участь у культурі: люди, спільноти, стани*. За ред. Н. Костенко. – К.: Інститут соціології НАН України, 2018. – С.254–275
6. Синчак О. Гендерована мова: вектори влади і впливу. Розділ 7 / Олена Синчак // Гендер для медій: Підручник / За ред. Марії Масрчик (голова редколегії), Ольги Плахотнік, Галини Ярманової. – К.: Критика, 2013. – С.117-134.
7. Темчур, К. (2019). Роль моніторингу в боротьбі з мовою ворожнечі в українському медіапросторі. Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Соціальні комунікації», (14), 48-53.
8. Черних О. Мова ворожнечі. Мова ненависті. // Н. А. Сейко, Н. П. Павлик (Ред.) *Енциклопедія прав людини: соціально-педагогічний аспект*. Житомир: Волинь. 2014. С. 178–182.
9. Шелюх О. “Екологія мови” в контексті проблеми формування особистості // Збірник статей V Всеукраїнської наукової конференції “Гуманітарні аспекти формування особистості”, Львів, 28 квітня 2011 р. Львів: Львівський державний університет безпеки життєдіяльності. 2011. С. 311–317.
10. Язык СМИ как объект междисциплинарного исследования. Учебное пособие / Отв. редактор: д.ф.н. проф. Володина М.Н. – М.: Изд-во МГУ, 2003.

Завдання до семінарських занять:

Семінар 9 (асинхронно) *Прочитайте статтю “Новини про війну”. Розділіть текст на частини, де б кожна розкривала би окреме положення (твердження). В таблицю занесіть основні твердження та аргументацію до них (коротко). Що ви дізналися нового з цих матеріалів? Чим відрізняється погляд на новини соціологів? Що з соціологічного погляду корисно для журналістів? Приготуйте відповіді для презентації на занятті.*

Семінар 10 (синхронно) *Познайомтеся з матеріалами Ініціативи розмаїття щодо мови ворожнечі в ЗМІ (<http://diversipedia.org.ua/ua/prikladi-movi-vorozhnechi>). Які визначення мови ворожнечі покладені в основу реалізованих моніторингу? Які процедури складають моніторинг? Які різновиди мови ворожнечі знайдені в українських ЗМІ? Запропонуйте власну класифікацію прикладів мови ворожнечі, представлених на цьому ресурсі. Оберіть один з прикладів та напишіть власний варіант цього тексту, уникаючи мову ворожнечі.*

Тема 5. Риторичні засоби висвітлення соціальних розрізень: запобігання дискримінації

План лекції:

1. Визначення стратегії репрезентації соціальних розрізень.
2. Соціальні наслідки та перспективи реалізації стратегій репрезентації соціальних розрізень в медіа.
3. Принципи професійної роботи з медіатекстами в перспективі недискримінації та практика їх застосування.

Література:

1. Дискурс и расизм // Тен ван Дейк. Дискурс и власть. Репрезентация доминирования в языке и коммуникации. Пер. с англ. – М.: Книжный дом “Либроком”, 2014. – 344 с. – С.129–147.
2. Кожевникова Г. Язык вражды: типология ошибок журналиста // Мельников М., Григорян М. *Прикладная конфликтология для журналистов*. Москва: Права человека, 2006. С. 95–105.
3. Саймонс Д. Стикло про дифамацію: Основні концепції законодавства про захист репутації. Посібн. для активістів. – Київ: Інститут медіа права, 2008. – 27 с.
4. Синчак О. Гендерована мова: вектори влади і впливу. Розділ 7 / Олена Синчак // *Гендер для медій: Підручник / За ред. Марії Маєрчик (голова редколегії), Ольги Плахотнік, Галини Ярманової*. – К.: Критика, 2013. – С.117-134.
5. Chen E. M. Preface to Jens B. Koepke’s “The University of California Hate Speech Policy: A Good Heart in Ill Fitting Garb”. *Hastings Communications and Entertainment Law Journal*. 1989–1990. № 12. С. 593–599.
6. Downs A. D. Skokie Revisited: Hate Group Speech and the First Amendment. *Notre Dame Law Review*, 1985. № 60 (4). С. 629–685.
7. European Court of Human Rights. Factsheet — Hate Speech. 2018. Retrieved from http://www.echr.coe.int/Documents/FS_Hate_speech_ENG.pdf.
8. Hern A. Facebook, YouTube, Twitter and Microsoft Sign EU Hate Speech Code. *The Guardian*. 2016. Retrieved from https://www.theguardian.com/technology/2016/may/31/facebook_youtube_twitter_microsoft_eu_hate_speech_code.
9. Lange Ya. (Ed.) *Living Together: A Handbook on Council of Europe Standards on Media’s Contribution to Social Cohesion, Intercultural Dialogue, Understanding, Tolerance and Democratic Participation*. Strasbourg: The Council of Europe, Directorate General of Human Rights and Legal Affairs. 2009.
10. Massaro T. M. Equality and Freedom of Expression: The Hate Speech Dilemma, *William & Mary Law Review*. 1991. № 32. P.211–265.
11. Smolla R. A. Introduction: Exercises in the Regulation of Hate Speech. *William & Mary Law Review*. 1991. № 32. P.207–210.

Завдання до семінарських занять:

Семінар 11 (асинхронно) *Прочитайте статтю “Дискурс и расизм”. Розділіть текст на частини, де кожна розкривала би окреме положення (твердження). В таблицю занесіть основні твердження та аргументацію до них (коротко). Порівняйте дискурс расизму та мову ворожнечі. Що між ними спільного й відмінного? Які наслідки для роботи журналіста має це знання? Приготуйте відповіді для презентації на занятті.*